شـانـۆگـەری «مـیـوانـی

بۆ یەکەم جار لە شەوی نەورۆزی ئەمساڵدا شانۆگەری «میوانی ناوەخت» لە تەلەفزیونی (التأمیم) پێشکەش بە بینەرانی ئازیر کرا . لە راستیدا جوانترین دیاری بوو بۆ جوانترین بۆنە . من بەش بەحاڵی خۆم دەمیك بوو بە پەرۆشەوە چاوەروانی ئەم شانۆگەریەم دەکرد ، وەك بینەرێك تامەزرۆی بینینی بووم . ئەوەی زیاتر سرنجی راکێشام ئەو چاوپێکەوتنە بوو کە لە گەڵ کاکی دەرهێنەر (ناصر حسن)و کاك جەمال نوسەری سیناریوکەدا سازکرا ، پێش پێشکەش کردنی شانۆگەریەکە .

ئەم شانۆگەرییە لە گەڵێ رووەوە بە شاکاریکی نایابو بێوێنە لە بواری شانۆگەری کوردیدا کە لە دەرەوەی ئستودیۆدا گیرابێ لە قەڵەم دەدرێ . هەر ئەمەش پاڵی پێوەنام کە هەندێ تێبینی تایبەتی بەپێی بۆچوونو شارەزایی خۆم لە کاروباری کوردەواریدا بخەمەرو . هیوادارم لە هەردوو حاڵەتەکەدا چی ئەم تێبینیانەم توانیبێتیان ئەوکەمو کوریانەی پێکابێ یا نا ، برادەرانی خاوەن پەیوەندی لێمان دلگران نەبن ، چونکە مەبەستی ئەوەڵو ئاخیرم تەنیا خزمت کردنو خۆشەویستی سەرکەوتنو پێشکەوتنی شانۆگەری کوردییە ...

تیبینیەکانم لەم چەند خاڵەی خوارەوە خۆیان دەنوێنن :-

یەکەم : ناونیشانی شانۆگەریەکە «میوانی ناوەخت» .

بێگومان ناونیشانی هەر بەرهەمێکی ئەدەبی شانۆگەری بێ یا هەر بەرهەمیکی وەك چیرۆكو شیعرو ... هیتر ، واچاکترە کە تەعبیر لە لایەنە زاڵبوەکانی ناوەرۆکی ئەو بەرهەمە بکات واتە دەرخستنی روداوە سەرەکیەکانە لەو بەرهەمەدا . لەم حاڵەتەدا بینەری شانۆگەری یان خوینەری بەرهەمەکە راستەوخۆ بۆی دەردەکەوێ کە ئەم بەرهەمە چارەسەری چ جۆرە گیروگرفتێ دەکاو لە دەور چ کارەساتێ دەسورێتەوە .

دەگەرێینەوە سەر باسەکەی خۆمان «میوانی ناوەخت» بینەر لەم شانۆگەریەدا دەبینێ ئەم پەندە پێشینانە کوردەواریە لەم شانۆگەریەدا سوچێکی یەکجار بچوكو نەبینراو لە شانۆگەریەکەدا پردەکاتەوە . ئەگەر بەووردی لە فەلسەفەی شانۆگەریەکە وردبینەوە دەبینین ئەم شانۆگەریە لە دوو روداوی سەرەکی لە دوو رەوشتی سەرەکی دەدوێ کە هەردوکیان هەریەکەی بەجۆریکی جیاواز لەوی دی رۆڵی خۆی لە دەرونی

سەرچاوەکان

1 — مارچۆری بولتن ـ تشریح المسرحیة ، ترجمة : دریني خشبة ، قاهره ، مکتبة الانجلو المصریة ، ص143 .
2 — ئەحمەد سالار ـ کۆمیدیا ، چاپخانەی زانکۆی سلیمانی ، 1981 ، ل 22 .
3 — مجلة الثقافة ـ العدد 11— 12 ت 2 ، ك 1 ـ بغداد ، 1980 ، ص41 .
4 — فوئاد میسری ـ خەج و سیامەند ، بەغدا ، چاپخانەی علاء ، 1979 ، ل 4 .
5 — ولیم شکسبیر ـ هملت ، ترجمة : خلیل مطران ، ص73 .
6 — گۆڤاری رۆشنبیری نوێ ، ژمارە 96 ساڵی 1982 ، قوتابخانە شانۆییەکەی ئەلکساندەر تایرۆف ـ وەرگێرانی : نووسەری ئەم لێکۆڵینەوەیە .
7 — هەمان سەرچاوەی پێشوو . ل 56 .
8 — محمد ادیب سلاوي ـ الاحتفالیة في المسرح المغربی الحدیث ، سلسلة الموسوعة الصغیرة / 134 ، بغداد ، دارالرشید ، 1983 ، ص117 .
9 — قسطنتین ستانسلافسکي ـ اعداد الممثل ، ترجمة : محمد زکی العشماوي ، قاهرة ، دار نهضة مصر ، قاهرة ، ص33 .
10 — هەمان سەرچاوەی پێشوو ، ل 172 .
11 — هاوکاری ـ ژمارە 692 ' 16 / 6/ 1983 ، گروتۆفسکیو شانۆی هەژار ، نووسینی : د . عوني کرومي ، وەرگێرانی : نووسەری ئەم لێکۆڵینەوەیە .
12 — ولیم شکسبیر ـ هملت ، ص69 .
13 — گۆڤاری بەیان ـ ژمارە 80 ساڵی 1982 ، ل 22 .
14 — رەفیق چالاك ـ دەستنووسی یاداشتەکانی ، ل 65 .
15 — تەها بابان ـ چاوپێکەوتنی تایبەتی ، رۆژی 11/ 2/ 1984 .
16 — قسطنتین ستانسلافسکي ـ فن المسرح ، ترجمة : لويس بقطر ، قاهرة ، دار الکتاب العربي ، 1968 ، ص315 .
17 — هەمان سەرچاوەی پێشوو ، ل 316 .
18 — هەندێ مەسەلەی شانۆیی ـ زنجیرەی ژمارە «2» ، بلاوکراوەکانی کۆمەڵی هونەرو وێژەی کوردی ، مەڵبەندی گشتیی سلێمانی ، بەغدا ، چاپخانەی الحوادث ، ل 40 ، لەنێوان نووسەری شانۆگەریو ئەکتەردا ، وەرگێرانی : محەمەد فەریق حەسەن .
19 — پاشکۆی شۆرشی کشتوکاڵی ـ ژمارە 10 ساڵی 1981 ، ئەکتەر لەبزوتنەوەی شانۆی کوردیدا ، نووسینی : یاسین قادر بەرزنجی .
20 — هەمان سەرچاوەی پێشوو .
21 — الفنان في عصر العلم ومقالات اخری ـ ترجمة : فؤاد دوارة ، ص123 .
22 — گۆڤاری بەیان ـ ژمارە 80 ساڵی 1982 .

تێبینی : ئەم باسە بەشێکە لەو لێکۆڵینەوەیەی لەسەر خواستی هاورێ خۆشەویستەکانم ئەندامانی تیپی نواندنی هەڵەبجە نووسراو رۆژی 26 / 8/ 1983 لەکۆرێکدا کە ئەوتیپە بۆی سازکردم پێشکەش کرا لە «هەڵەبجە» . بۆ دووهەم جاریش ئێوارەی 17 ی شوباتی 1984 لەکۆرێکی بەرێوەبەرێتی رۆشنبیری جەماوەردا لە هۆڵی کرێکاری سلێمانی خوێندرایەوە .

خەڵكی كوردستاندا دەگێڕێ ، یەكەمیان ، مەسەلەی وەفاواریو نمەكداریە ئەم مەسەلەیە لەناو كوردەداری خۆماندا پلەو بایەخێكی تایبەتی خۆی هەیە هەروەها لە ناو گەلانیتری رۆژهەلاتیشدا بەشێوەی جۆراوجۆر بایەخی تایبەتی پێدەدرێ . ئەم رەوشتە لە ئاینی ئیسلامیشدا بە شێوەیەكی فراوان رێزی لێگیراوەو وەك واجبیكی ئاینی لە قەڵەم دراوە . وەك وتمان ئەم چیرۆكە لە زۆربەی وێنەو وتووێژەكاندا باسی وەفاداریو برایەتی عەزیز برای سوارەی كچ هەڵگرو باپیری برای كچ هەڵگیراو دەكەن . ئەوە دەخەنەوە یاد كە كاتی خۆی دوو برابونەو بەڵكو زیاتریش ، هەروەها بە وێنەش ئەمە پیشاندرا . وەك دەركەت ، هەر ئەمەش پاڵی بە باپیرەوە نا كە چاو لەسوارە بپۆشێ . هەرچەندە داوینپاكی سوارەو فاتەیشی بۆ دەركەوت كاتی كە لە ماڵیمەلادا بوونو ئەویش گوێی لە گفتوگۆی نێوان مەلاو سوارەبوو وە راستی مەسەلەكەی بۆ دەركەوت هەرچەندە لەسەر ئەمەش تیبینی خۆمان هەیەو لە جێگەكیتر لەم ووتارەدا دەستنیشانی دەكەم .

لەبەر رۆشنایی ئەم راستیانە دەبوایە ناو نیشانی شانۆگەریەكە لە دەورووپشتی وەفاداریو برادەری خۆی پیشانبدایە یاخود دووەمیان كە بریتیە لە نەریتی كچ هەڵگرتن كە كارەساتێكی یەكجار شومە لە زۆربەی زۆری ناوچەی كوردستاندا . گەورەترین نەگبەتی بەسەر خێزانێكدا بیت نەگبەتی كچ هەڵگرتنە ئەمەش بە شێوەیەكی زەق لە ناو شانۆگەریەكەدا رەنگ دەداتەوە تەماشا دەكەین خەڵكی گوندەكە پێشتر لە چ خۆشیەكدا بوونو دوا جار چ ماتەمیەك لە دوای كچ هەڵگرتنەكە پەردەی رەشی بەسەر دانشتوانی دێكەدا كێشا . بۆ هەر كوێ دەچوی باس باسی ئەو كارەساتەبوو . لێرەدا پرسیارێكی گەورە سەر هەڵدەداو خۆی دەسەپێنیو دەڵێ باشتر نەبوو كە عینوانی شانۆگەریەكە لە چوارچێوەی ئەم دوو خاڵەی كە دەست نیشانمان كردن خۆیان بنوێنن چونكە ئەسڵو هۆی ناوەرۆكی كێشەكە بوون ؟ ؟ .

دووەم : رۆڵی باپیر برای كچ هەلگیراو لەقسەی زۆربەی دانشتوانی دێكە لەوانە باوكی عەزیز وادەركەوت كە باپیر پیاوێكی پیاوانەو بەوەفایەو هیچ جۆرە كارێكی نامەردانەی لێ ناوەشێتەوەو بەدوای تۆڵەسەندندا ناگەرێ . واتە رۆڵێكی نیجابی گێرا . لە شانۆگەریەكشدا بەتایبەت لە كۆتاییدا وای دەرخست . ئەمە خۆی لە خۆیدا ناكۆكیەكی «تناقض» یەكجار سەخت دەردەبڕێ . بینەر لێرەدا بۆی هەیە پرسیاركاو بڵێ دەی كەوابو كاك باپیر تانەت ووت «ئەڵلاو تەبەق نەت ووت ئەڵلاوو سەدەق» بۆ لەسەرەتاوە قایل نەبووی كەخوشكەكەت بەپێی عورفو شەریعەتی ئیسلام لە سوارە مارەببرن ؟ ؟ .

مادام باسی باپیر دەكەین پێویستە پەنجەش بۆ ئەوە راكێشین كە رۆڵی باپیر لەهەموو لایەكەوە رۆڵێكی نارێكو سلبیو پڕ لەناكۆكی بوو . دەبینین بەقسەی هەموو پیاو ماقوڵانی دێكە قایل نەبوو كە لەگەل عەزیزدا رێك بكەوێ ، سەرەرای ئەوەی كە عەزیز دەریخست كە باپیر چی دەوێ من ئەیدەمی بە مەرجێ لەگەڵماندا رێكەوێ ... ئەمە لەلایەكەوە لە لایەكیترەوە كە سواربوو بە نیازی تۆڵەسەندن ، كورد واتەنی «بەن برشی پێ نەبوو» كەوابو چۆن حەق دەسێنێ . لەم حاڵەتەدا دەبوایە دەمانچەیە خنجێری شتێكی پێبوایە بەلای كەمەوە نەك حەق بسێنێ بەڵكو بەرگری لە خۆی بكردایە ، تەنانەت لە دزو جەردەو درندەی كێوی، .

سێهەم . بە شانۆگەریەكەدا وا پیشاندرا بە تایبەتی لە گفتوگوكانی نێوان سوارەو مەلادا كە مەبەستی سەرەكی لە هەڵگرتنی كچەكەدا ئەوەبوو كە ببنە شەریكی ژیانی یەكترەوە بە هیچ شێوەیەك مەبەستی داوین پیسیان نەبووە . هەرچەندە ئەم بەڵگەیە زۆر لاوازەو ناتوانێ قەناعەت بەبینەر بكا بەڵام با ئەمەش لێرەدا راوەستێو بگەرێینەوە سەر كردەوەی ژن هەڵگرتن ، لەبەر ئەوەی وەك لەپێشدا باسم كرد ئەم كردارە خۆی لەخۆیدا كرداریكی یەكجار ناپەسەندو چەپەڵە جا لەبەر ئەمە دەبوایە دووشتی سەرەكی لەم بارەوە پیشان بەبینەر بدرابان . یەكەمیان پێشماوەیەك بەهەڵگرتنەكە یان لە دواجاردا ئەوە ساخ بكرابا كە سوارەو كچەكە حەزیان لەیەك كردوەو دوو دڵداری داوینپاكنو هەندێ گفتوگۆی میسالیان پێكەوە بكردبا ئەمە لە لایەكەوە لەلایەكی ترەوە دەبوایا بایەخ بە داخوازیو داوا كردنی كچەكە بدرابا ، تاكو سەرەنجام بینەر حەقیان بە كورەو كچەكە بدایە وەكو چارەسەرێكی ناچاری كە هیچ رێگەیەك نەما لەبەر دەمیاندا نەیگرنەبەرو هیچ دەرفەتیكی تریان نەما تەنیا ئەوەنەبێ كە هەردووكیان سەری خۆیان هەڵگرن كە ناودەنرێ ژن هەڵگرتن . هەروەها وەك باوە لە ناو

کۆمەڵگای کوردەواریدا کە ئەم جۆرە کارانە بە شەو دەکرێ چونکە کورد دەڵێ «شەو قەڵای مێردانە» . دەبوایە کچ هەڵگرتنەکە بەشەو بکرابا نەك بەرۆژی نیوەرو وەك رویداو پیشاندرا :

چوارەم : خەڵکی لادێ کە بیانەوێ چارەسەری کێشەیەکی ئەوتۆ بکەن وەك مەسەلەی چارەسەری کێشەی کچ هەڵگرتن و دووبەرەکی و مەسلەحەت کردن و شتی تر لەم حاڵەتانەدا کۆبونەوە لە ماڵی خاوەن پەیوەندیدا دەکرێ یان لەماڵ مەلایاقویخا دێ یاریش سپیەك ، خاس وعام حەقی ئەوەیان نیە بەشداری بکەن بەڵکو کەسانی دیاری و لێهاتو بەشداری دەکەن ، نەك وەك دیتمان لەسەر حەوزی مزگەوت ، چونکە لەم حاڵەتەدا لەوانەیە خەڵکی گێرەشێوێن و ناحەز دەوری تێکدان بگێرن وەك رویدا . چونکە مزگەوت هی هەموو خەڵکی دێیە نەك هی کۆمەڵێکی تایبەتی .

پێنجەم : هەندێ پەندی پێشینان هەن وەك رەمزوان و تەعبیر لە نەریت و رەوشتی جۆراو جۆری ژیان و بەسەرهاتی کوردەواری دەکەن . وەهەریەکەیان لە جێگەی تایبەتی خۆیاندا دەووترین و هەڵەو کەم و کوریش قبوڵ ناکەن .

بۆ نمونە «میوانی ناوەخت نانی لەسەر خۆیەتی» وەکو لە شانۆگەریەکدا ووترا ئەمە هەڵەیە و راستیەکەشی ئەوەیە «میوانی ناوەخت گلەیی لەسەر خۆیەتی» ئەمەش لەو حاڵەتانەدا دەوتری کە میوان درەنگ وەخت گەیشتبیت و کاتی ئەوە نەمابێ چێشت بێبکا یاخود حەیوانێك سەر ببرێ و گۆشتەکەی بێبکاو فریای میوان بکەوێ .

چونکە جاری جاران وەك ئێستا نەبوو کە کەرەسەی چێشت لێنان ئاوەها زۆربێ و بە زوویی چێشت بێبکا . یان لەو حاڵەتانەدا ئەم پەندە دەوترێ کە میوان پەلەی بێ و نەتوانێ زیاتر چاوەروان بکا خاوەن ماڵ لەم حاڵەتانەی سەرەوە روودەکاتە میوان و دەڵی : میوانی ناوەخت گلەیی لەسەر خۆیەتی .

بێگومان لەهەمو حاڵەتەکاندا میوان هەر نانی لەسەر خاوەن ماڵ دەبێ بانانەکەش کورد واتەنی «دەرویشی بێ» .

جا لەبەر رۆشنایی ئەم راستییە ! هەڵەیە ئەگەر بوترێ میوانی ناوەخت نانی لەسەر خۆیەتی ! ..

لە کۆتاییدا هەندێ تێبینی بچکۆلەی تر هەن پێویستە فرامۆشیان نەکەین کەبریتین لەمانە :ـ دەبوایە کۆتایی شانۆگەریەکە یاخود جوانتر وابوو کە بەزەماوەندو شایی و هەڵپەرکێ کۆتایی پێ بهاتابا . چونکە لەراستیدا خەڵکی دێکە هەموو لە ناخۆشی و ماتەمیدا بوون بەهۆی ئەو کارەساتەوە بەکۆتاییشی کەوتنە خۆشی و شادمانی . ئەگەر قوتوەکەی عەزیز چەند دانە جگەرەیەکی تێدا بوایە باشتر شپرزەیی و لێقەومانی عەزیزی دەردەخست بەلام لەچۆڵی و بەتاڵی لەوانەیە والێکبدرێتەوە کە خۆی فەرییدابێتن . ئەم تێبینیانەی کە من لەم ووتارەدا دەرم خستن ، ئەگەر بەراورد بکرێن لەگەڵ جوانی و شاکاری شانۆگەریەکە لەهەموو روویەکەوە لەوانەیە بەشتێکی بچوك دابنرێن بەلام ووردەکاری لە بواری شانۆگەریدا بەتایبەتی شانۆ گەریەك کەروداوەکانی فلکلوری بن کاریکی پڕ بایەخ و سود بەخشە . لێرەدا رای کچە هونەرمەندێکی لێهاتوی عەرەبم بیرکەوتەوە کە لەچاو پێکەوتنێکی رۆژنامەنوسیدا ووتبوی :

من کەپێویست بوو رۆڵی کچە لادێییەك بگێرم لە فلیمێکدا ناچار چووم بۆ لادێ تاکو بەتەواوی شارەزای هەڵسو دانشتن و رەفتاری لادێیەکان بم تەنانەت لەپێکەنینی کچە لادێیەکان سودم وەرگرت ، چونکە ئەوان کە پێدەکەنن دەستیان بۆ لای دەمیان دەبردو یان بەسەر پۆشەکەیان لایەك لە دەمیان دا دەپۆشی . لەم بارەوە ئەگەر دەرهێنەری شانۆگەرییان ئەکتەرەکان تازیاتر لە رەوشتی لادێیی شارازابن هێشتا هەرکەمە . دوا تیبینیم لەسەر رۆڵی کچەکەیە . ئەگەر بینەر بە ووردی تەماشای رۆڵی کچەکە بکا بۆی دەردەکەوێ کە ئەم کچە لە ئەوەڵەو تا دوایی وەکو کەرەسەیەك وابو ، کەرای کرد پەلەکێش دەکرا ، کە گەرایەوە وەکو نەخۆشێك یان پیرەژنێك خۆی بەسەر ئەسپەکەدا کێشابوو . ئەمە بەپێچەوانەی سروشتی کچی لادێین . چونکە کچی لادێ بەتایبەتی کە بتوانی بریاری رەدو کەوتن بدا دەبێ ئافرەتێکی جەربەزەو ئازابێ .

لە رێگەوباندا کچە لادێ خۆی هەڵدەکاو بەگورجی رێگە دەبرێ . عادەتێکی تر هەیە لە ناو کوردەواریدا زۆر باوە ئەمەش ئەوەیە کە ئافرەتی لادێیی بەتایبەتی جوان و جاهێڵەکان کە نزیك ئاوایی بکەونەوە زۆر بە دەگمەن سواری وولاخ دەبن پێش نزیك بونەوە ئەگەر سواریش بن لە وولاخەکە دادەبەزن و بەپێ رێ دەکەن تەنیا بووك و پاخەسو نەبێ .